

ՇՎԷՑՑԱՐԱԿԱՆ ԳԻՒՂԸ *)

XV

Այս առաւօտ զարթնելով՝ իմ տանտէրերին գտայ ընդհանուր ցնծութեան մէջ. ծիծաղ, ուրախաձայն աղաղակներ, փոքրիկ իրարանցում: Դուրս եկաւ, որ տանտէրը կամ papa-ն, ինչպէս նրան անուանում են տանտիկինն ու փոքրիկ աղջիկը, գնում է զինւորական ծառայութեան: Յաժ իջայ սեղանատուն և ինքս էլ ծիծաղս պահել չկարողացայ: Կանգնած է մեր monsieur-ն սենեակի կենտրոնում, գլխին կէպի, վրան զինւորի համազգեստ, մէջքին կաշւէ պայուսակը պինդ կապած, ոտներինահագին երկարավիզ կօշիկներ, կողքից կաշւէ պատեանի մէջ՝ նիզակը, և զինւորականին վայել լրջութեամբ դիտում է ու կարգի ձգում իր հրացանը: Կինն ու փոքրիկ աղջիկը ծիծաղելով, կատակելով յարդարում են նրա զգեստը, ուղղում են ծալերը: Եւ քառասուն տարեկան papa-ն, որին ես ամեն օր սովոր էի տեսնել գեղջուկ զգեստներով, դաշտում, բակում, պարտիզում աշխատելիս, յանկարծ զինւոր է գնում: Ես ծանօթ էի շվէյցարական զինւորական կարգերի հետ, գիտէի, որ իւրաքանչիւր շվէյցարացի նաև զինւոր է, բայց և այնպէս տանտիրոջս յանկարծական կերպարանափոխութեան հանդէպ անկարող եղայ ծիծաղս զսպել, այն աստիճան նա տարօրինակ էր իր զգեստներով, իր լրջութեամբ:

— Է, սիրելի պարոն, ասաց նա գոհութեամբ, զինւորական ծառայութեան եմ գնում, ինչպէս տեսնում էք, մեր գունդը խմբւում է Մօրթ, տունը ձեզ եմ յանձնում, աւելացրեց նա ծիծաղելով:

— Իսկ դաշտային աշխատանքները, հմուճը:

*) Տես «Մուրճ», 1903, № 12.

—Հանգիստ եղէք, կը վերադառնամ երկու շաբթից յետոյ: Երկու շաբաթ, ահա զինւորական ծառայութիւնը, ահա թէ ուր է թագնուած այս ընդհանուր ցնծութիւնը, որ համակել է և՛ գնացողին, և՛ մնացողներին:

Եւ papa-ն գնաց զինւոր... կինն, աղջիկը և ես ընկերացանք նրան մի փոքր տեղ դէպի գիւղից դուրս, յետոյ նա համբուրեց իւրայիններին, զինւորական բարեւ տուեց ինձ և ժպտալով առաջացաւ:

Մի առժամանակ դեռ երևում էր բլրի լանջին նրա բարձր հասակը, նրա պայուսակը, հրացանը. մի քանի անգամ յետ նայեց, ձեռքով բարեւ ուղարկեց, ապա ծածկուեց բլրի յետևում: Շուտով նաև ուրիշ գիւղացիներ զանազան տարիքի, զինւորի ձմառած համազգեստով, մաքրած փայլուն հրացանը ուսերին, պայուսակները թիկունքին և ծիծաղելով գնացին նոյն ճանապարհով դէպի երկաթուղու մօտակայ կայարանը: Ճանաչում էի այդ դէմքերը, համարեա ամենքին տեսել էի դաշտերում աշխատանքի ժամանակ, և այժմ տեսնում էի զինուած, թիկունքներն ուղիղ, քայլուածքները խրոխտ, քսան տարեկանից մինչև քառասուն և ավելի տարիք ունեցող տղամարդիկ գնում էին զինւորական ծառայութեան, և կարծես ոչինչ պատահած չլինէր, մնացողները ծիծաղում էին, գնացողները երգում: Շվէյցարական քաղաքացիներ էին և գնում էին կատարելու իւրանց պարտքը դէպի հայրենիքը խնդութեամբ ու սիրով:

Եւ այդ պարտքը, զինւորական այդ ծառայութիւնը ոչ միայն թունդ չէ, այլև դարձել է մի գեղեցիկ, հաճելի զբօսանք:

Դու մի քանի անգամ ինձ հարցրել ես, սիրելիս, թէ քանի տարի է ծառայում շվէյցարացի զինւորը, ի՞նչպէս է այդ երկրի բանակը, ի՞նչ հիմունքների վրայ է դրուած ազգային պաշտպանութեան գործը: Այսօր լաւ առիթ ներկայացաւ, տանտիրոջս ճանապարհ ձգելուց յետոյ տուն դարձայ և գրում եմ քեզ: Եւ ուրախ եմ, որ գրում եմ, հաւատացած լինելով՝ որ դա քեզ անչափ կը հետաքրքրի:

Զինւոր և բանակ այն մտքով, ինչպէս մենք հասկանում ենք, այստեղ գոյութիւն չունի, ինչպէս և գոյութիւն չունի մեր ըմբռնումով զինւորական ծառայութիւն: Ինչպէս շատ բան այս երկրում, նոյնպէս և զինւորը տարբեր հասկացողութիւն է, օրիգինալ, գուռ շվէյցարական: Իւրաքանչիւր շվէյցարացի, ով և լինի նա, եթէ միայն ֆիզիկապէս արատաւոր չէ, անպատճառ զինւոր է քսանից մինչև քառասունևչորս տարեկան դառնալով: Զինւորակոչի ենթարկւում է շվէյցարացի երի-

տասարդը, հէնց որ լրանում է նրա քսան տարին, բայց սրանից մի տարի առաջ, այսինքն տասնին տարեկան հասակում, նա պարտաւոր է ներկայանալ զինւորական վարչութեանը, ուր նա ենթարկւում է բազմակողմանի քննութեան անհրաժեշտ ընդունակութիւնների տեսակէտից: Այստեղ առանձին ուշադրութեան է արժանում ոչ միայն զինւորացուի մարմնակազմը, առողջական վիճակը, հապա և մտաւոր պատրաստութիւնը: Իւրաքանչիւր զինւորացու պարտական է ապացուցանել, թէ բարեխղճօրէն անցել է տարրական դպրոցի ընթացքը, որ ունի անհրաժեշտ ընդհանուր գիտելիքները, ճանաչում է իր հայրենիքը, գիտէ նրա աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը, կառավարութեան ձևը, ճանաչում է իր պարտքերն ու իրաւունքները իբրև քաղաքացի: Այս անհրաժեշտ քննութիւնից յետոյ տասնին տարեկան պատանիներն արձակւում են իրանց տները՝ յաջորդ տարին ներկայանալու համար: Ֆիզիկապէս պակասաւորները ծառայութիւնից ազատւում են և նայելով իրանց նիւթական միջոցներին՝ պարտաւորւում են վճարել զինւորական հարկ—taxe militaire: Մտաւորապէս անպատրաստները զինւորական ծառայութեան ընթացքում ֆիզիկական վարժութիւններէից բացի պարտաւորւում են լրացնել իրանց ուսման պակասը:

Զինւորական ծառայութիւնից ազատ են պետական միջանի պաշտօնեաներ միայն, այսպէս՝ երկաթուղային գծերի վրայ ծառայողները: Սրանք 20-ից մինչև 32 տարին զինւորական ծառայութեան փոխարէն վճարում են քսան ֆրանկ տարեկան, իսկ 32—44 տ. տասն ֆրանկ, այնուհետև վճարը դադարում է:

Առաջին տարին շվեյցարացի երիտասարդը զինւորական ծառայութեան մէջ մնում է միայն քառասուն և հինգ օր. նրան հազցնում են և կերակրում ձրիապէս, տալիս են հրացան և փամփուշտներ, որ դառնում է նրա կատարեալ սեփականութիւն: Այնուհետև մինչև 32 տարեկան դառնալը նա իւրաքանչիւր երկու տարին մի անգամ կատարում է զինւորական ծառայութիւն միայն տասնութ օր ամեն լանգամիր: Այդ ժամանակաշրջանում (20—32 տարեկան) նա համարւում է «ընտիր գնդի» անդամ (le corps d'élite): Ապա 32-ից մինչև 44 տարին նա միայն երեք տարին մի անգամ է գնում կատարելու զինւորական վարժութիւններ և ամեն անգամ 18 օր. այդ ժամանակաշրջանում նա համարւում է պահեստի զօրքի մէջ: Զինւորական իսկական ծառայութիւնից ազատւում է քառասունևչորս տարին լրանալուց յետոյ. միայն սպաները կարող են դեռ

այնուհետև էլ իրանց ծառայութիւնը շարունակել, եթէ կամենան: Պատերազմի կամ սպառնացող վտանգի ժամանակ իւրաքանչիւր շվէյցարացի 17—50 տարեկան, անգամ նրանք, որոնք որեւէ գնդի չեն պատկանում, զէնքի են կանչուում: Կուր անընդունակները ծառայում են որպէս բանւորներ, հացթուխներ, մսագործներ, որպէսզի իսկական զինւորները այդ աշխատանքները համար բանակից չխլուեն:

Ահա, սիրելիս, շվէյցարացի զիւղացու կատարած զինւորական ծառայութիւնը.— ընդամենը մօտ 200 օր քանակչորս տարուայ ընթացքում: Երկու-երեք տարին մի անգամ նա բացակայում է տնից երկու կամ երեք շաբաթով, այն էլ յարմարեցրուած է այնպէս, որ դաշտային աշխատանքները շատ չտուժեն, որ կարելի չափ զիւղացին ազատ լինի, նիւթական զորկանքներ չկրի: Հասկանալի է այժմ, թէ ինչո՞ւ այս առաւօտ մեր տանը ցնծութիւն էր տիրում, ինչո՞ւ մայր և աղջիկ այնպէս զուարճանում էին, որ papa-ն գնում է զինւորական ծառայութեան: Եւ յետոյ զինւորական վարժութիւնները Շվէյցարիայի մշտադալար, օդաւէտ մարզագետիկները վրայ, անտառներով եզերած հովիտներում, ականակիտ աղբիւրների, կարկաչիւն վտակների մօտ, այդ գեղատեսիլ Ալպերի ստորոտներում, ուր տեսակցում են հեռաւոր կանտոններից ու լեռներից եկած ընկեր-ծանօթների հետ, ուր կապում են ծանօթութիւններ, երգում են նոր երգեր, պատմում են նորութիւններ, այս բոլորը որքան գրաւիչ, որքան քաղցր է դարձնում սրանց զինւորական ծառայութիւնը: Ես դարմանում եմ նոյնիսկ, որ իրանք զինւորները չեն խնդրում, որ զինւորական վարժութիւնը մի փոքր աւելի երկարացնի այս հաճելի դրօսանքները:

Տեսել եմ նաև շվէյցարակ զօրանոցը, մէկը հէնց Լոզանում է, քաղաքից վեր, մի սիրունիկ, օդաւէտ բարձրութեան վրայ, որ Պոնտեզ է կոչւում: Երկյարկանի գեղեցիկ շէնք է, որ չորս կողմից ընդարձակ ու գեղանկար հորիզոն ունի Լեման լիճը, Ալպերը, ընդարձակ անտառներ ու մարզագետիկներ փռուած են առաջը իրանց սքանչելի տեսարաններով: Շէնքի յետևում տարածւում է մի լայնարձակ, մշտականաչ մարզագետին, ուր կատարւում են վարժութիւնները: Եւ յետոյ շէնքի ներսը, մի ահագին միջանցք, որի պատերի վրայ էնցիկլոպեդիստներից ցիտատներ են գրուած քաղաքացիների պարտքի և իրաւունքների մասին: Այդ միջանցքից աջ ու ձախ բացւում են մաքուր, կոկիկ, լուսաւոր սենեակներ, թէև կոշտ, բայց բոլորովին վայելուչ անկողիններով, որոնց մաքրութիւնը ոչ մի կասկածի տեղիք չի թողնում: Շվէյցարական քաղաքացի զին-

ւորը ուրիշ կացութիւն տանել չի կարող: Ներկայ եմ եղել նաև սրանց զօրակոչին, երբ սպան թիւը ճշտելու համար կարգում է անունները մէկիկ-մէկիկ՝ յիշելով նաև նը-րանց պարագմունքերը: Մեծամասնութիւնը գիւղերից են եկել, հեռաւոր լեռներից ու խրճիթներից և խառնուել են քաղաքացիների հետ: Ահա թէ ինչու իրար յետևից լսում ես հացագործ այս ինչ, յետոյ բոխիկ, հիւան, վաճառական, դռնապան, ուսա-նող, ինժեներ, հողագործ, քիմիագէտ, բեռնակիր, բոլորն էլ նոյն համազգեստով, նոյն պայուսակով, նոյն ազատութեամբ առաջանում և շարքերում իրանց տեղերն են զբաղում: Նայում ես դէմքերին, տարբերութիւնը միայն այնտեղ է—աշխատաւորը, արհեստաւորը, մշակը կնճառ՝ դէմք ու ճակատ, յոգնած աչ-քեր, կոշտ մորթի ունի, իսկ քաղաքացին աւելի կոկ, աւելի նուրբ արտաքին ունի. արտօնութիւն չկայ, սրանք բոլորն էլ միանգամայն հաւասար ժամանակ պիտի ծառայեն, նոյն ան-կողնի վրայ պիտի պառկեն, նոյն կերակրից պիտի ուտեն: Յաճախ տեղի են ունենում և այսպիսի հետաքրքիր դէպքեր, երբ յայտնի, հարուստ վաճառականը սովորական զինւորների շար-քումն է յայտնւում, իսկ իր գործակատարը սպայի համազգես-տով նրա առաջն է և նրան հրամայում է: Սովորական կեանքի անհաւասարութիւնները զինւորական շրջանում կամ բոլորովին հարթւում են կամ գլխիվայր դառնում:

Ասացի, որ իւրաքանչիւր զինւոր իբրև կատարեալ սե-փականութիւն է պահում ծառայութեան ժամանակ ստացած իր զէնքերը—սուր, հրացան, նիզակ, ինչպէս և համազգեստը: Ծառայութիւնից յետոյ տուն վերադառնալով՝ նա բերում է իր հետ այդ բոլորը, և բացի այդ՝ նրան տալիս են սահմանափակ թւով փամփուշտներ, որ նա պարտական է ազատ ժամանակ կրակել՝ հրացանաձգութիւնը չմոռանալու համար: Այսպիսով իւրաքանչիւր շվէյցարացի իր հրացանն ու փամփուշտները պատրաստ ունի տանը, բաւական է մի հեռագիր և մի քանի ժամ, որ շվէյցարական ամբողջ ազգը կազմ ու պատրաստ, մի մարդի պէս ոտքի ելնի թշնամու դէմ:

Շվէյցարական գիւղն է եղել միշտ իմ նամակների նիւթը, սիրելիս, և այսօր կամեցայ քեզ նկարագրել այս երկրի զինւոր գիւղացուն, բայց օգտւում եմ առիթից մի քանի խօսք էլ ասե-լու այս երկրի բանակի մասին ընդհանրապէս, հաւատացած, որ դա էլ քեզ հաճոյք կը պատճառի:

Իմ այս նկարագրից իմացար անշուշտ, որ Շվէյցարիա-յում զինւորական դասակարգ գոյութիւն չունի: Զինւորական ասպարէզ այս բառի իսկական մտքով չկայ, որովհետև զինւո-

բազմաթիվ ամենատարբեր աստիճանից մինչև ամենաբարձր միայն ժամանակակից պաշտոն է: Ինչպէս հասարակ զինուորը երկու-երեք տարին մի անգամ միայն, այն էլ մի քանի օրով է զենքի տակ, այնպէս էլ սպաները, այնուհետև և՛ մէկը, և՛ միւսը սովորական քաղաքացիներ են առօրեայ կեանքի, հասարակական յարաբերութիւնների մէջ, ուր շատ անգամ, ինչպէս տեսանք, դերերը միանգամայն փոխուում են: Զինուոր և սպայ իսկական ծառայութիւնից դուրս երբեք չեն կարող համազգեստ կրել, և այս պատճառով Շվէյցարիայի քաղաքների փողոցներում տարին մի անգամ երկու շաբաթուայ ընթացքում միայն կարելի է զինուորական համազգեստ տեսնել:

Շվէյցարիայում սպայ դառնալ կարելի է, բայց այդ պաշտոնով մշտապէս ապրել ու պարապել անկարելի է: Զինուորական վարժութիւնները վերջացան թէ՛ չէ, սպան հանում է իր համազգեստը և գնում է իր պարապմունքին. նա կամ խմբագիր է *), կամ որևէ բանկային գրասենեակում ծառայող, կամ պարզապէս առևտրական:

Զինուոր-քաղաքացիների այս բանակը բաժանուած է ութ գումարտակի (division)՝ համաձայն երկրի աշխարհագրական սիւստեմի. այս ութ գումարտակները կազմում են չորս գունդ (corps d'armée), որոնցից իւրաքանչիւրը յանձնուած է մի զինդապետի: Ի դէպ է տեսլ, որ Շվէյցարիայում զնդապետից բարձր զինուորական պաշտոն չկայ, միայն պատերազմի վերահաս վտանգի ժամանակ Դաշնակցական Պորհուրդը նշանակում է մի գնդեմարշ, որին և յանձնուում է զօրքի ծայրագոյն իշխանութիւնը: Այսպէս պատահեց Ֆրանս-պրուսական պատերազմի ժամանակ, երբ Շվէյցարիան իր երկրի չէզոքութիւնը պաշտպանելու համար ստիպուած էր իր զնդերը ոտքի հանել սահմանների վրայ:

Քեզ անշուշտ հետաքրքրում է, սիրելիս, թէ այսքան դեմօկրատ, այսպէս ըստ երևոյթին քիչ պատրաստուած բանակը մինչև որ աստիճան ընդունակ է դիմադրել ազգային ինքնապաշտպանութեան ժամանակ, թէ կարող կը լինի Շվէյցարիան չափուել մի թշնամու հետ, որ մշտական բանակ ունի, զինուորական դպրոցներով ու զօրանոցներով: Այս հարցը հետաքրքրել է Ներոպայում շատ շատերին, և ամեն տարի շվէյցարական մեծ զօրախաղերի ժամանակ բացի բազմաթիւ օտարերկրացի

*) «Gazette de Lausanne» թերթի խմբագիր Սեկրետան շվէյցարական լայանի զնդապետներից մէկն է, միևնոյն ժամանակ շատ յարգուած, շատ լիցից հրապարակախօս:

Թղթակիցներին՝ գալիս են նաև շատ բարձրաստիճան զինւորականներ Ֆրանսիայից, Գերմանիայից, Ռուսաստանից, Իտալիայից՝ իրանց աչքով տեսնելու, թէ ի՞նչ արժէ ազատ լեռնականներէ այս առանց մեծամեծ ծախսերի, առանց բռնադատութեան կազմուած բանակը: Եւ ամենքը հեռանում են հիացմունքով, ամենքի հրապարակական վկայութեամբ շվէյցարացի զինւորը, որ առաջին տարին միայն 45 օր է վարժութիւններ կատարել, և շվէյցարացի սպան, որ միայն 462 օր է զինւորական արուեստը սովորել, ոչնչով յետ չեն մնայ իրանց օտար պաշտօնակիցներին, որոնք ամբողջ տարիներ են անցկացնում զինւորական, դպրոցներում և զօրանոցներում: Իսկ ինչ վերաբերում է ուղիղ նշան դարձնելուն, շվէյցարացիք իրանց հաւասարը չունին աշխարհում: Եւ ամեն տարի շվէյցարական զօրախաղերից յետոյ՝ օտար երկրի թերթերը լի են լինում համակրանք՝ և հիացմունք արտայայտող յօդուածներով այս լեռնականների զինւորական կարգ ու սաւըն, նրանց յաջողակութեան, տոկունութեան, գեղեցիկ կարգապահութեան մասին:

Չեմ ուզում ծանրանալ այն բոլոր օժանդակիչ և զուտ տեղական հանգամանքների վրայ, որոնց արդիւնք է այս օրիզինալ, խիստ հետաքրքիր բանակը: Կ'ասեմ, որ դրանց մէջ առաջնակարգ տեղ է բռնում պարտքի բարձր գիտակցութիւնը դէպի հայրենիքը, որին հասել է այս երկրի ժողովուրդը: Իւրաքանչիւր ոք այս երկրում գիտէ, թէ ինչ է անում և ինչի համար: Եւ յետոյ կայ մի այլ նշանաւոր հանգամանք, որ պակաս չի օժանդակում զինւորական գործին: Սօսքս Շվէյցարիան ցանցի պէս պատող ընկերութիւնների մասին է:

Ես ուրիշ անգամ քեզ գրել եմ, սիրելիս, որ Շվէյցարիայում ամեն մարդ մի քանի կամ անպատճառ մի ընկերութեան անդամ է: Ամենից տարածուածը գիմնաստիկայով պարապողների և հրացանածիգների ընկերութիւններն են: Ազատ օրերին պատանիներ ու երիտասարդներ լոյնարձակ հովիտներում իրանց զուարճութեան համար շարունակ պարապում են մարմնամարզութեամբ և հրացանածգութեամբ. երկուսն էլ այնպիսի կատարելութեան է հասցրուած այս երկրում, որ միջազգային մրցութիւնների ժամանակ միշտ առաջին մրցանակ տանողները շվէյցարացիներ են:

Յայտնի է շվէյցարական tir cantonal-ը (կանտոնային հրացանածգութիւնը). դա համարեա մի ազգային տօն է: Որեւէ կանտոն ահագին յայտարարութիւններով հրաւէր է կարգում միւս կանտոններին՝ որոշ ժամանակ շնորհ բերել իր

մայրաքաղաքը, որի շրջականերում հրացանաձգութեան մըր-
ցութիւն է լինելու, որ տեղում է մի շաբաթ:

Որոշուած քաղաքը զարդարուած է ազգային դրօշակներով,
և Շվէյցարիայի բոլոր ծայրերից խումբ խումբ այնտեղ են
թափուած զանազան կանտոնների ամենաընտիր հրացանաձիգ-
ները ազգային հաղուստներով: Նրանց ընդունում են զինւորա-
կան երաժշտութեամբ տեղական կանտոնային վարչութեան
անդամները: Քաղաքն ստանում է տօնական կերպարանք, ամ-
բոխը՝ մարդ, կին, ծեր մանուկ՝ զարդարուած դուրս են թափ-
ուած փողոցները՝ դիտելու հետաքրքիր թափօրները: Հիւրերն
առաջնորդուած են քաղաքից դուրս պատրաստուած հրապարա-
կը, ուր սկսուած է հրացանաձգութիւնը երգուեալ դատաւորնե-
րի ներկայութեամբ: Յերեկն այդպէս է անցնում, իսկ գիշերը
քաղաքում ընդհանուր ցնծութիւն է, հրավառութիւն, երգ, կե-
րուխտ, և այսպէս մի քանի օր շարունակ: Լրագրները օր-ա-
ւուր արձանագրում են մրցութիւնների հետեանքը, մրցանակ
տանողների անունները, որոնք այսպիսով յայտնի են դառնում
ամբողջ Շվէյցարիայում և ցնծութեամբ ու հպարտութեամբ
հնչւում: Վերջանում են tir cantonal-ի հանդէսները, և հետաւոր
լեռներից եկած հիւրերը նոյն պատիւներով ճանապարհ են
ընկնում իրանց տեղերը: Ահա այսպիսի տօներն են, որոնք
թէև իբրև անմեղ, հաճելի զբօսանքներ, բայց լրացնում են
զինւորական արուեստը, և շվէյցարական լեռնականներից
պատրաստում հայրենիքի ընտիր պաշտպաններ:

Շվէյցարիայով անցնելիս դու կը տեսնես դաշտերում աշ-
խատելիս խաղաղ, բարի դէմքով, քաղաքավարի, արտաքուստ
նոյնիսկ խեղճ գիւղացիներ, որոնք ոչինչ չունին զինւո-
րական: Սօսիւր հետները, նրանցից մի բառ անգամ չես լսի ա-
րիւնհեղութեան, պատերազմների մասին, որոնցից նրանք պար-
զապէս դարձում են: Սպանութեան մի որևէ փաստ շվէյցարացին
լսում է միշտ զգուանքի հետ խառն սոսկումով: Մեր երկրի
խոշոր խէնջարների նկարագիրները անգամ լսելիս՝ նա բացազան-
չում՝ *«quelle horreur!»* (Ի՜նչ զարհուրելի է): Իսկ աւագակութիւն-
ները, սպանութիւններն ու թալանները նրա համար դարձել են
լեգենդաներ: Նա այնքան բարի է, բնութիւնից այնքան արդա-
րասէր, քաղցրաբարոյ, քաղաքավարի, որ կարծես բնաւ զէնքի ե-
րես չի տեսել: Եւ սակայն այդ գիւղացին մի ընտիր զինւոր է, նա
տանը պատրաստ ունի ամենավերջին ձևի հրացանը և փամ-
փուշտներ: Զինւորական վարժութիւնները, զօրանոցի մի քանի
շաբաթուայ կեանքը նրան ֆիզիկական առաւելութիւններ տա-
լով, բարոյական ոչ մի փոփոխութիւն առաջ չի բերել նրա

ազնիւ աշխարհայեացքի մէջ դէպի իր նման օտարը, դէպի իր հարեանը: Արեան, սպանութեան պաշտամունքը չունի նա ի բնէ. այդպէս և մնում է: Իր հրացանն ու համազգեստը նա պահում է իբրեւ ծայրագոյն և տխուր անհրաժեշտութիւն, երբ մի անկող ու կոպիտ հիւր կը յայտնուի իր երկրի սահմաններէ վրայ չար դիտաւորութիւններով: Եւ այն օրը երբ որեւէ մեծ պետութիւն կը փորձի այս փոքրիկ ժողովրդի մեծ հայրենիքի ազատութեան դիպչել, կը լինի մի սարսափելի "օր և՛ Շվէյցարիայի, և՛ իր թշնամու համար: Ալպերի վրայ պէտք է արիւնաթաթաւ ընկնի վերջին շվէյցարացի հովիւը, որպէսզի կարելի լինի այս երկրին տիրանալ:

Տ'գրութիւն!
Ընկերդ՝

ԿՈՒՐԱՔ-ՀԱՐՈՒՆ